

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor België f 6,-. Losse nummers f 0,25. Verschijnt wekelijks.

HET FEEST DER ZEKERHEID

Men zou kunnen zeggen: het echte, authentieke Paasfeest is niet van iedereen. Pasen heeft een heel eigen betekenis voor wie gelooft in de God der christenen en — ongeveer tegelijkertijd maar anders — voor wie de joodse godsdienst beleeft.

Dat is wel waar, als men de betekenis van het Paasfeest in engere zin opvat; maar het wil niet zeggen dat zij, die een andere of in het geheel géén geloofsovertuiging koesteren, zich op deze dagen onrechtmatig of misplaatst aan vreugde zouden overgeven. Misplaatst zeker niet, als men weet dat men in Egypte meer dan 3000 jaar voor onze jaartelling een soortgelijk feest omstreeks deze tijd vierde.

De feestdagen die wij nu vieren hebben een buitengewoon curieus karakter. Zowel in de breedte — ik bedoel: op dit moment en over de hele wereld — als ook in de diepte — tot in nevelige verten van het oudste verleden — vertoont dit feest bij alle verscheidenheid toch een wezenlijke eenheid, die tamelijk zelden in menselijk gedrag kan worden waargenomen.

Het lijkt of de cultuurgeschiedenis van het Paasfeest bestaat uit een aantal lagen, die geheel of grotendeels over elkaar geschoven liggen. Huidige christenen van uiterst vrijzinnige richting vereren op deze dagen het vernieuwde besef van het wonder der schepping, maar eigenlijk vermijden zij daarbij liever nog het wóórd *schepping*. „Het leven is een wonder”, zegt men, „Ga maar eens in het bos, dan zul je zien dat het in deze dagen een groot wonder baart. Het wonder van het voorjaar, van het nieuwe leven, dat eigenlijk niet nieuw is, maar zo oud als de Schepper”.

Dit is inderdaad een verre uitloper van het christendom, maar feitelijk kan men zulk een Paasgedachte nauwelijks nog christelijk noemen.

Als we door deze dunne laag van ultramodern geloofsleven heendringen dan stuiten we op het authentieke christelijke Paasbeleven: de herdenking en viering van het geloofsfeit van Christus' opstanding uit de dood. Zoals ik het wel eens heb horen zeg-

gen: Het liefst zouden wij op de Paasmorgen het evangelie alleen aan het woord laten: Christus is opgestaan. Of, om het dramatischer aan te halen: De opstanding van Christus verlost de ziel van de schrik voor een doelloos werelddrama, voor een ledig heelal, voor een zinledig leven. De voorstelling van de opstanding van Christus uit de dood houdt voor de overtuigde christen de glorieuze belofte in van de *overwinning* van de dood; van de zekerheid vooral, dat het sterven — na een leven in dienst van God — niet het verlies van gods liefde betekent.

De voorstelling van het geloofsgebeuren, die aan deze overtuiging ten grondslag ligt, is wijd en zijd bekend; God was vertoornd op de mens, die in eigenwillige zonde was vervallen en had volhard. God wilde wel de verzoening. Hij zond zijn eniggeboren zoon. Maar ook diens ommekeer op aarde bracht geen wending. Het offer van de kruisdood van deze zoon, Jezus, verzoende pas God met de mens. Jezus is het lam dat overwon. Nadat hij dood was en begraven, beleefden zijn getrouwen het wonder — drie dagen later was het graf leeg; Jezus was opgestaan uit de doden.

Het is volkomen duidelijk, dat voor de mensheid in voortdurende benauwenis voor het ondoorgrondelijke leven, deze voorstelling — indien zij tot een overtuiging inbrandt — de grote bevrijding kan betekenen. Ik ben dan ook van mening dat het woord „verlossingsreligie” eigenlijk een overbodige verdubbeling bevat. Er is geen wezenlijk godsgeloof, dat niet in zijn kern de zekerheid der verlossing van de mens uit schuld en leed en dood bezit. Men noemt de voorstelling van de lijdende, stervende en

personalia

P. SPIGT. Geboren 1919 te Amsterdam. Werkt bij een grote bankinstelling aldaar. Lid van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond. Schreef boek over Multatuli. Publiceert historische en literaire opstellen.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 29 maart 1964

TELEVISIE-UITZENDING

Het onderwerp van de 3e televisie-uitzending is:

„PRAKTISCH HUMANISME - Wat is dat?”

De uitzending heeft plaats op vrijdag 3 april a.s., aanvang 19.30 uur.

oprijzende Christus wel „het grootste drama van de wereld”.

Dat is niet helemaal rechtmatig, de geschiedenis der mensheid kent meer *bijzonder* grote drama's. Maar — hoe men er verder ook over denkt — als men nadenkt over wat er in die voorstelling beleefd wordt, dan kan men niet aan de indruk ontkomen, dat het *ongewone*, letterlijk het *wonderlijke* van die gedachte op verbijsterende wijze illustreert hoe diep de benauwenis van de mens toch wel is voor de ondoorgroondelijke tragiek van het leven.

Hoe wij humanisten in het algemeen denken over het drama van Golgotha is bekend — of moet dat toch wel wezen. Wij geloven niet in de uitleg van het feitelijk bestanddeel der christelijke voorstelling — als we al iets feitelijks uit die voorstelling historisch aanvaarden, hetgeen de meesten onder ons ook niet doen.

Maar de geweldige behoefte aan verlossend begrip voor het onbegrijpelijke verloop van het leven — die uit dit stuk menselijke geschiedenis spreekt — wordt door ons niet gebagatelliseerd.

Toch heerst er onder de christenen lang geen eenheid van visie op het Paasgebeuren. Er zijn er die de nadruk leggen op het lijden van Christus, anderen die de kruisdood centraal stellen en ook beluistert men wel een zwaar accent op de opstanding. Deze verschillen van aandacht zijn er niet omdat de mens per se geneigd is tot tweedracht. De splitszwam tiert welig in het religieuze, maar hier is het toch duidelijk wat er aan de verschillen ten grondslag ligt. Het zwaartepunt in de voorstelling verschuift, naarmate de gelovige mens in zijn eigen bestaan en in zijn verhouding tot de wereld de beklemming van het leven anders ondergaat en op andere wijze naar verlossing haakt.

Maar laten we nog eens dieper boren in de geschiedenis van dit feest. Welk feest vierden de Joden op die dagen toen de climax van het christelijk drama werd bereikt, toen Christus geofferd werd? Dat was het Pascha, het belangrijkste van de drie feesten, waaraan iedere joodse man boven 12 jaar — en dus ook Jezus — deelnam. De preciese betekenis van het woord *pascha* is niet zeker. Meestal neemt men aan dat het „voorbijgaan” betekent — want de Joden vierden de herdenking van de bevrijding van hun volk uit de dienstbaarheid in Egypte, circa 1300 jaar voor onze jaartelling.

Het „voorbijgaan” zou dan duiden op de redding der Joodse kinderen, die — doordat de Joden op Mozes' bevel bloed van een geslacht lam aan de deurstijlen hadden gestreken — door de engel des doods gepasseerd werden.

Allerlei gebruiken van dit feest symboliseren die wonderlijke uitredding van het

Joodse volk. Het gehele huis werd voor het feest zorgvuldig gezuiverd, alle oude zuurdeeg moest verwijderd. Op de avond voor de feestdag at men eerst bittere kruiden — ter herinnering aan het harde lot der slavernij — dan zoet toe, met het oog op de komende heerlijke vrijheid. Er werd ongezuurd brood, matses, gegeten — soms staande, om de haast van de uittocht uit te beelden. Vervolgens vroeg de jongste zoon, waarvoor dit alles diende. De vader verhaalde dan traditioneel de grote historie van de verlossing uit de knechtschap. Het feestmaal bestond uit gebraden lamsbout. Daarbij werd wijn gedronken en men zong lofliederen.

Een goed opmerker stelt gemakkelijk vast, dat zich onder dit ritueel van het bevrijdingsfeest een oudtijds bekend voorjaarsfeest van boeren en herders verbergt. Inderdaad werd door de Joden in het Paschafeest een oorspronkelijke vreugde — met ongezuurde broden en geslachte lammeren uit de eerste dracht der kudde — *gestempeld* tot een nationaal godsdienstig ritueel. Het was een feest geweest van weerloze nomaden ter viering van het weergekeerde voorjaar, het feest der offers van dankbaarheid voor de verzachting der natuur, voor de nieuwe dracht der aarde.

Zo zijn wij op onze tocht langs het spoor terug aangeland bij onversluisd, natuurlijk menselijk gedrag. Door allerlei voorstellingen, door symbolen heen, zijn we doorgedrongen tot primitieve reacties. We moeten goed vaststellen, dat het feest, de vreugde primair is — de motivering volgt pas daarna. De Joden en daarna de Christenen hebben een zin, een symbolische inhoud verleend aan een bestaande en blijkbaar onuitroeibare impuls tot vreugde. Een vreugde — laten wij dit ook onderstrepen — die uit de indruk van een verlichting der natuur in het voorjaar ontsprong. Het feest van vernieuwing, van bevrijding, van verlossing, is door alle tijden heen, op alle denkbare wijzen gevierd.

Vrijwel overal en altijd heeft de mens zich heftig geuit in zijn opluchting bij een nieuwe lente en daarbij pas geleidelijk ook de hoop durven koesteren dat hij duurzaam gered was uit zijn machteloosheid tegenover een onverbiddelijke natuur.

Steeds kan men daarbij een vaste reeks van symptomen waarnemen. In die voorjaarsfeesten zit altijd een element van dankbaarheid. Er worden offers gebracht. Ook ontspringt dan de drang tot verandering, vernieuwing. Het oude wordt in allerlei vormen afgesneden, het verleden bezworen. Oude kleren worden vernietigd, vuren geïg, het huis gereinigd. Er wordt gebiecht.

Binnenkort verschijnt:

„Essays of a Humanist”

by
Julian Huxley

U kunt dit boek tegen de prijs van f 15,— bestellen bij het „Humanistisch Verbond”, Oudegracht 152, Utrecht, giro 30.49.60.

Men hult het schone lichaam in nieuwe, liefst witte kleren. Het is de dag van de intrede in het nieuwe leven, door doop of inwijding.

Maar ook waart door die feesten altijd de dood rond; er worden maskerades van de geesten der afgestorvenen gehouden; graven worden versierd en verlicht. Men ontveinst zich niet, dat de dood de grote beslissende spelbreker kan zijn. Daarom is het — in 't wijde historische verband — ook eigenlijk wel „natuurlijk”, dat er sprake is van kruis en opstanding, want zonder Goede Vrijdag kan er geen Pasen zijn. Zonder kruis geen opstanding.

Uit dezelfde drang wordt de *orgie*, de explosie van uitbundigheid geboren. In die uitgelatenheid vinden dan dolle omkeringen, absurde veranderingen plaats. Men vermomt zich, kleedt zich in de meest vreemde plunjes. Pseudo-koningen voeren kort hun dwaas bewind. Het is de moedwillige chaos — niet alleen als kortstondig verzet tegen de sleur van het alledaagse leven, maar voornamelijk om het leven naar een crisis te stuwen om een omslag naar het betere leven te forceren. Er wordt — veel bewuster dan men geneigd zou zijn te denken — aangestuurd op een breuk.

Zo dicht genaderd tot de meest spontane menselijke reacties op dit vreemde leven, dringen er toch een paar gedachten naar voren die gevormd zijn bij dit schouwspel van heftig leven tussen hoop en vrees, in de nood van het ondergane lijden en de ervaren sterfelijkheid. Als men het goed beschouwt, is eigenlijk het ongeloof in God, het ongeloof in een opperwezen, helemaal geen merkwaardig verschijnsel. Het geloof is veel wonderlijker. De mens worstelt eeuwen en eeuwen en eeuwen lang in een bestaan dat onbegrijpelijk verloopt, onafhankelijk van menselijke gevoelens of normen van recht en billijkheid.

Ontelbare malen heeft de mensheid stilgestaan en hoopvol geluisterd naar een nieuwe uitleg, een nieuwe visie, een nieuwe voorstelling omtrent de zin van dit verraderlijke leven. Een vaag ritme onderkent de mens in de gang van de natuur — maar rampen verrassen hem als hij er het minst op verdacht is. De enige zekerheid die hij ervaart is de vaste golfslag van geboorte en dood, van zomer en winter, van hoop en vrees. Er is geen straaltje licht dat één der ontelbare visies rechtvaardigt.

Er is een ongeloof dat veel verwonderlijker is dan het ongeloof in God. Dat is: het niet willen geloven dat dit leven verloopt zoals het verloopt, het zich niet willen neerleggen bij de ervaring van miljarden levens in miljoenen jaren: dat er alleen maar in ons zelf een aanleiding te vinden is om te geloven dat dit leven een zin heeft. Dat wij het zijn die al of niet dit leven zinvol kunnen doen verlopen! Het is werkelijk een geweldig tafereel: de mens in één onophoudelijke oerdrang om een zin te onderkennen die aan dit leven verleend zou zijn — om aan de

verbijstering der volle verantwoordelijkheid te ontsnappen.

Steeds vragen we: vanwaar, waarheen en waartoe? En de echo dringt niet tot ons door! We willen zeker zijn dat alles goed komt, dat er redding is — en wel verre van het op de liefde, de toewijding te houden, bouwen wij op hoop en geloof. Elk geluk, elke vreugde — ook die van het nieuwe, heerlijke voorjaar, wordt toch weer getemperd, verduisterd door de angst: dat het ons niet gegund zou zijn.

Het is een gewoon feit: de moed tot vrije onbekommerde vreugde is onder de mensen veel schaarser dan de moed om te lijden. Pasen is een symptoom van deze wezenlijke tragedie van de mens.

Wat denken wij humanisten nu op deze dagen? Zijn we er al in geslaagd om ons vrij en ongeremd over te geven aan de vreugde waartoe de natuur ons inspireert?

Wij geloven niet in verlossing uit onze feilbare menselijkheid, evenmin zien wij uit naar een overwinning op de dood door het leven van zijn tijdelijkheid te verlossen.

We offeren ook geen lam van de nieuwe dracht om het vaste ritme van de natuur te bezweren. We kunnen niet terug en we willen niet terug. Niet omdat we te hovaardig zijn om te delen in het geloof en de hoop der miljarden die ons voor gingen en door geen ontgoocheling zich van hun verwachtingen lieten beroven. Ik moet mijzelf verbeteren: wij moeten niet terug willen, omdat we niet terug kunnen.

De geschiedenis van vallen en opstaan, de onafzienbare vloed van ervaring, de scherpzinnigheid, maar vooral de wijsheid der eeuwen, die al bij al bepaald heeft hoe en wat ons standpunt nu en hier moet wezen — dat alles mag niet in een øril terzijde geschoven worden, doordat de wanhoop van een enkel moment ons in paniek brengt.

Ik geloof, dat wij er ons met de uiterste zorg voor moeten hoeden, om in onze stijl van vreugde dat wat achter ons ligt te imiteren. Tumult van dankbaarheid voor een nieuwe lente zou in onze overtuiging ook een leeg gebaar zijn.

Wij moeten vooruit. Wij geloven niet in een dreiging van de diepte uit, van Satan; ook niet in het heil van boven. Wij staan op deze planeet en weten dat goed en kwaad louter menselijk zijn. Het heerlijke of het rampzalige van de natuur heeft niets met goed of kwaad te maken; daar tegenover is dankbaarheid of woede volkomen zinloos. Bewaren wij liever lof of blaam voor de mens.

Een nieuwe lente is reden tot vreugde, tot uitbundigheid. Laten wij het proberen. Met alle respect voor de moed tot lijden — laten wij de vreugde onbekommerd aandurven, voor nu, voor hier. Er is geen zekerheid dan deze: dat niets volstrekt zeker is. Maar voor wie de spontane angst hiervoor weet te overwinnen, ligt een geweldige vrijheid open.

P. SPIGT

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.

(adv.)

PASEN

Hier en daar zullen op het land nog wel vuren worden ontstoken. Een oeroud gebruik, waarvan men zich de betekenis vermoedelijk niet meer bewust is. We hebben dan ook in de tegenwoordige tijd wel andere vuren: verbranding van neergehaalde nationale vlaggen, brandende ambassadegebouwen, zelfverbranding van boeddhistische monniken. Allemaal vuren van opgezweepte volkswoede, vuren van haat, vuren van fanatisme.

Maar ook eenmaal een waarlijk reinigend vuur. Het werd vermeld in een onopvallend krantenberichtje, dat nauwelijks de aandacht zal hebben getrokken. Het was afkomstig van het eiland Zanzibar, een van de nieuwe onafhankelijke Afrikaanse staten. Daar had men op een plein een aantal riksja's op elkaar gestapeld, die lichte tweewielige wagentjes, die door een mens moeten worden voortgetrokken om een medemens te vervoeren. De president van de nieuwe republiek stak vervolgens zelf de brand in die stapel. De duizenden omstanders juichten. Want die wagentjes-voor-menselijke trek-dieren waren tot het symbool geworden van onderwerping en onvrijheid gedurende de vele jaren dat de bevolking niet zelfstandig was.

Door de verbranding van de riksja's hebben die mensen daar blijk gegeven van een zuiver gevoel van menselijke waardigheid. En zodoende wordt dat vuur daar op het Zanzibaarse plein een eigenaardig teken des tijds. Het werd ontstoken in een werelddeel waar een mensenleven zeker niet meer in tel is dan elders. En waar de vuren van haat en fanatisme al even lustig kunnen branden als waar ook ter wereld. Het gebruik van geweld en het opzweepen tot uitbarstingen van haat zijn gewone verschijnselen zowel in de ontwikkelde als in de onderontwikkelde gebieden. Maar telkens weer ziet iemand scherp wat onmenselijk is en wat menswaardig. Hij staat

op en spreekt het uit en handelt. Laten we de riksja's verbranden. En de symbolen van verlaging van de mens tot dier worden vernietigd. De duizenden staan rondom ernaar te kijken en zien in het vuur een visioen van een waarlijk menselijke toekomst. Zij beleven een ogenblik van hoop.

Waarom heb ik nu heel kort uw aandacht gevraagd voor dit krantenberichtje? Zanzibar is ver weg en natuurlijk hadden die mensen gelijk met het afschaffen van zulke karretjes. En waarom zouden ze er niet een mooi vuurtje van maken? Zo is het ook. Maar het krantenberichtje zegt toch nog iets meer. Het geeft ons stilzwijgend te kennen, dat wij in het gewone dagelijkse leven onderscheid kunnen maken tussen wat onmenselijk is en wat menswaardig. En dat dit onderscheid ons voor een keuze plaatst, een beslissing. En dat het tot een keuze, tot een beslissing kan komen. En dat, als wij kiezen voor een beetje meer menselijkheid op aarde, de macht van zoveel wanhoop, van zoveel doffe berusting vermindert en iets van uitzicht op een nieuw en beter leven zich opent.

Zulke beslissingen komen niet in de krant. Want ze leveren niet zo'n sensationeel schouwspel op als dat van een stapel riksja's, die door de president van het land in brand worden gestoken. Het gewone leven is veel echter dan een dergelijk vuurwerk. In het gewone leven staat er telkens iemand op, die onbekend blijft — u of uw buurman — en geeft, door wat hij doet, er blijk van, dat hij op een menswaardige manier met zijn medemensen wil leven. Wat is er meer nodig? Het lijkt misschien weinig. Maar wie zegt ons wat het voor een ander in onze omgeving heeft betekent, die ertoe neigde het menselijke bestaan waardeloos te vinden en zodoende bezig was het voor zichzelf en anderen waardeloos te maken?

J. C. BRANDT CORSTIUS

een lezing voor de wereldomroep van zondag 29 maart 1964

lezingen voor de radio

vr. 3 apr. VARA 19.30 uur: Televisie-uitzending: „Praktisch Humanisme - Wat is dat?”

zo. 5 apr. VARA 9.45 uur: H. Redeker: „Erasmus - mijn tijdgenoot”.

di. 7 apr. AVRO 15.45 uur: L. van Gelder: „Humanistische vorming op school”.